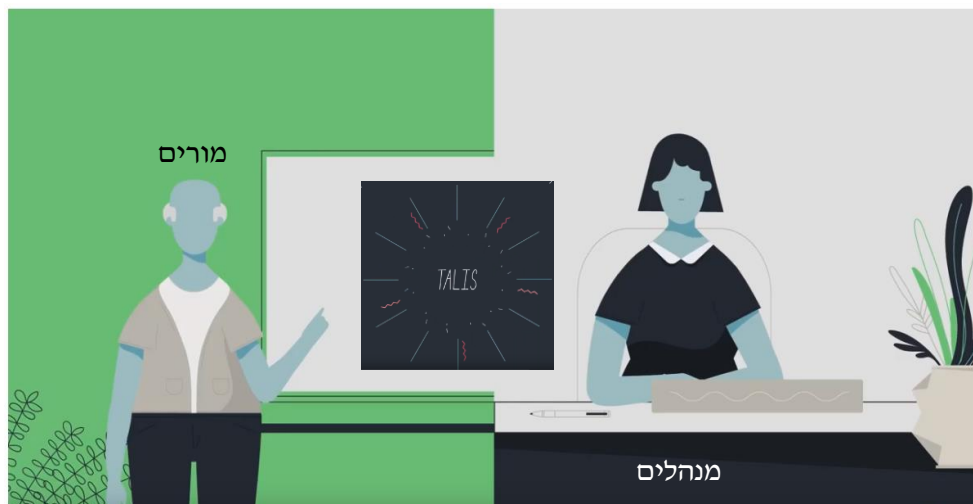

TALIS 2018 טאליס

Teaching and Learning International Survey

סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי

פרק 5

הכשרה ומוכנות להוראה

5. הכשרה ומוכנות להוראה

בהינתן מועמדים שבחרו במקצוע ההוראה ובעלי מוטיבציה לשמש כמורים, ניצב לו אתגר הכשרתם כמורים איכותיים ותלויה ועומדת שאלת מידת המוכנות שהם חשים למילוי תפקידם. להזדמנויות הלמידה במהלך הכשרת מורים בטרם כניסה להוראה, תרומה מכרעת לידע שרוכשים המורים ושנדרש לתפקודם, והשפעה ניכרת על אסטרטגיות ההוראה שהמורים מאמצים ועל איכות ההוראה שלהם. היבטים אלו קשורים ישירות הן לתחושת המוכנות של המורים והן להישגי תלמידים. על הזדמנויות למידה אלו לשקף את החזון של הידע והמיומנויות שמערכת חינוך והמוסדות להכשרת מורים מצפים שיהיו למורים הנכנסים בשערי כיתות הלימוד. בחינה של הנושאים הנכללים בהכשרת המורים אל מול תחושת המוכנות של המורים בנושאים אלו, יכולה לשפוך אור על התוצרים של מערך זה ולהצביע על נקודות שנדרש בהן שיפור.

5.1. נושאים שנכללו בהכשרת מורים

במסגרת המחקר נשאלו המורים על אודות הנושאים שנכללו בתוכניות ההכשרה שלהם להוראה או בהשכלתם הפורמלית, ועד כמה הם חשו מוכנים בנוגע לכל נושא בעבודתם בהוראה.

ארבעה מבין הנושאים נחשבים לנושאי הליבה בהכשרת מורים: התוכן של המקצועות שהמורה מלמד, דרכי ההוראה והפדגוגיה של מקצועות אלו, ופדגוגיה כללית. בעבור כל אחד מנושאי הליבה הללו בנפרד, כ-90% מהמורים בישראל דיווחו כי הוא נכלל בתוכנית ההכשרה שלהם. כ-80% מן המורים בישראל דיווחו שכל נושאי הליבה גם יחד נכללו בהכשרתם. שיעורים אלו דומים לשיעורים בממוצע מדינות ה-OECD. לא נמצא הבדל של ממש בשיעורי הדיווח על הכללת ארבעת נושאי הליבה בתוכניות ההכשרה או ההשכלה של מורים בין מגזרי השפה (פערים קטנים של עד 5%, אם בכלל).

פרט לנושאי הליבה, שהם השכיחים ביותר בהכשרות מורים על פי דיווחי המורים בישראל, כשלושה רבעים מן המורים דיווחו כי בהכשרתם נכללו הנושאים "התנהגות תלמידים וניהול כיתה" (74%) ו-"הוראה בכיתה הטרוגנית" (73%), שני שלישים מהם דיווחו על הנושא "הוראת כישורי למידה חוצי תחומים" (67%), פחות מכך דיווחו על הנושאים "מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים" (61%) ו-"שימוש בתקשוב לצורכי הוראה" (58%), ורק כשליש דיווחו על "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית" (34%). על פי רוב, שיעורי הדיווח בישראל דומים לאלו בממוצע מדינות ה-OECD שהשתתפו במחקר, פרט לשני הבדלים בולטים: הנושא "הוראה בכיתה הטרוגנית" נפוץ יותר בתוכניות ההכשרה בישראל (73% לעומת 62%, בהתאמה), ואילו הנושא "מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים" נפוץ פחות בישראל (61% לעומת 70%, בהתאמה).

לוח 1: שיעורי המורים שצינו כי הנושא נכלל בתוכנית הכשרתם להוראה או בהשכלתם הפורמלית

ההיגד	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
התוכן של חלק מהמקצועות שאני מלמד או של כולם	91%	92%	90%	92%
פדגוגיה כללית	91%	92%	91%	90%
הפדגוגיה של חלק מהמקצועות שאני מלמד או של כולם	90%	89%	89%	93%
דרכי הוראה בחלק מהמקצועות שאני מלמד או בכלם	89%	88%	88%	92%
התנהגות התלמידים וניהול הכיתה	74%	72%	71%	85%
הוראה בכיתה הטרוגנית	73%	62%	70%	84%
הוראת כישורי למידה חוצי תחומים	67%	65%	63%	79%
מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים	61%	70%	54%	81%
שימוש בתקשוב לצורכי הוראה	58%	56%	54%	70%
הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית	34%	35%	29%	51%

במבט פנים-ישראלי נמצא ששיעורי הדיווח על הכללת שאר הנושאים שאינם ארבעת נושאי הליבה גבוהים יותר בקרב מורים במגזר דוברי הערבית בכ-15% (עבור הנושאים "הוראה בכיתה הטרוגנית", "הוראת כישורי למידה חוצי תחומים", "שימוש בתקשוב לצורכי הוראה", ו-"התנהגות תלמידים וניהול כיתה") עד כ-20% ("הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית") ואף עד כמעט 30% ("מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים").

5.2. תחושת המוכנות להוראה

עוד נשאלו המורים במחקר, בעבור כל אחד מנושאים אלו, עד כמה חשו מוכנים להוראה כאשר סיימו את הכשרתם ונכנסו בשערי המקצוע.

ככלל, בישראל נמצא ששיעורי המורים המדווחים על מוכנות במידה בינונית או רבה בנושאים השונים נמצאים בהלימה לשיעורי הדיווח על הכללת הנושא בתוכניות ההכשרה. כך, בישראל כ-75% עד כ-85% מהמורים דיווחו על תחושת מוכנות בנושאי הליבה, כלומר: תחום התוכן של המקצוע שהם מלמדים, דרכי ההוראה והפדגוגיה של מקצועות אלו, ופדגוגיה כללית. רק שליש מן המורים דיווחו על מוכנות בנושא "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית", ועל שאר הנושאים דווחה מוכנות בשיעורי ביניים של כ-45% עד כ-60% מן המורים. מכאן עולה כי מדרג הנושאים על פי שיעורי המורים שדיווחו על תחושת מוכנות לעבודה בהוראה דומה למדרג שלהם על פי שיעורי המורים שדיווחו על הכללת הנושא במהלך הכשרתם. ברם, באופן עקבי, שיעורי המורים המדווחים על מוכנות בנושאים השונים נמוכים משיעורי הדיווח על הכללת הנושא בתוכניות ההכשרה.

תמונה כללית יחסית דומה עולה גם מנתוני ממוצע מדינות ה-OECD שהשתתפו במחקר. מבין נושאי הליבה, שיעור מעט גדול יותר של מורים חשו מוכנים בנושאי התוכן (80%) מאשר בנושאי הפדגוגיה ודרכי ההוראה (כ-70%). רק כרבע מן המורים דיווחו על מוכנות בנושא "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית", ועל שאר הנושאים דווחה מוכנות בשיעורי ביניים של כ-45% עד כ-55% מן המורים.

לוח 2: שיעורי המורים שצינו כי חשו מוכנים בנושא כאשר החלו לעבוד בהוראה¹

ההיגד	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
התוכן של חלק מהמקצועות שאני מלמד או של כולם	84%	80%	84%	83%
פדגוגיה כללית	76%	70%	75%	77%
הפדגוגיה של חלק מהמקצועות שאני מלמד או של כולם	79%	71%	78%	83%
דרכי הוראה בחלק מהמקצועות שאני מלמד או בכלם	76%	71%	75%	82%
התנהגות התלמידים וניהול הכיתה	59%	53%	53%	76%
הוראה בכיתה הטרוגנית	59%	44%	54%	75%
הוראת כישורי למידה חוצי תחומים	58%	49%	54%	69%
מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים	56%	53%	49%	77%
שימוש בתקשוב לצורכי הוראה	47%	43%	41%	63%
הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית	33%	26%	28%	48%

במבט פנים-ישראלי נמצא שתחושת המוכנות של מורים בבתי ספר דוברי ערבית על פי רוב גבוהה מזו של עמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית, ב-6% בנושאי הליבה הקשורים לפדגוגיה ודרכי ההוראה של המקצועות שהם מלמדים (לעומת זאת, בנושאי תוכן ופדגוגיה כללית לא נרשם פער בתחושת המוכנות בין מורים במגזרי השפה השונים), וב-15% עד כ-30% בשאר הנושאים.

כדי ללמוד על האפקטיביות של הכשרת מורים בנושא מסוים ועל הקשר למוכנות המורים להוראה בנושא זה, יש לבחון בקרב המורים שצינו כי נושא נכלל בהכשרתם את שיעור אלו שדיווחו על היעדר מוכנות בנושא.² בנושאי הליבה, שיעורי המדווחים על היעדר מוכנות מבין המדווחים על הכללת הנושא בהכשרתם הם הנמוכים ביותר, רק 12% בנושא "התוכן של חלק מהמקצועות שאני מלמד או של כולם" ועד כ-20% בנושא "פדגוגיה כללית". בשאר הנושאים שיעורי המדווחים על היעדר מוכנות גבוהים יותר ועומדים על כ-25% עד כ-30%, בעיקר בנושאים: "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית" ו-"התנהגות התלמידים וניהול הכיתה" (29% כל אחד) וכן "שימוש בתקשוב לצורכי הוראה" (32%).

מכלול הממצאים מצביע על כך שישנו שיעור לא מבוטל של מורים שחשו עם הצטרפותם למקצוע לא מוכנים די הצורך בנושאים מסוימים, ובעיקר בנושאים "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית", ו-"שימוש בתקשוב לצורכי הוראה", בין אם בקרב כלל המורים (למעלה מ-50% מהמורים דיווחו על היעדר מוכנות בנושאים אלו) ובין אם בקרב המורים שדיווחו כי הנושא נכלל בהכשרתם (כ-30% מהם דיווחו על היעדר מוכנות בכל נושא). גם בנושא "התנהגות התלמידים וניהול הכיתה" נרשם שיעור ניכר של מורים שדיווחו על היעדר מוכנות מקרב המורים שהנושא נכלל בהכשרתם. לצד נושאים אלו, ראוי לציין כי הנושא "מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים" – נושא מרכזי וחשוב לתפקוד המורים בכיתות – נפוץ פחות בהכשרות מורים בישראל ביחס לממוצע ה-OECD וגם שיעור

¹ מורה שחש מוכנות הוגדר מי שבחר באפשרויות התשובה "במידה בינונית" או "במידה רבה" מבין ארבע אפשרויות תשובה: "כלל לא", "במידה מועטה", "במידה בינונית" ו-"במידה רבה".

² "היעדר מוכנות" הוא הערך המשלים של מי שדיווח על "מוכנות", כלומר מי שבחר באפשרויות התשובה "כלל לא" או "במידה מועטה". בעבור כל נושא, הנתון אודות היעדר מוכנות מחושב רק בקרב המורים שצינו כי נושא נכלל בהכשרתם.

המדווחים על מוכנות בנושא יחסית נמוך בעיקר בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית. ככלל, שיעורי הדיווח על היעדר מוכנות בנושאים שאינם נושאי ליבה, היו גבוהים יותר בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית, לעומת עמיתיהם בבתי ספר דוברי ערבית. ממצאים אלו מצביעים על כך שיש מקום לשיפור בהכשרות במורים בנושאים שצוינו לעיל ("הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית", "שימוש בתקשוב לצורכי הוראה", "התנהגות תלמידים וניהול הכיתה", "מעקב אחר ההתפתחות והלמידה של התלמידים") או שלחלופין נדרשת התנסות משמעותית וארוכה יותר בהוראה בכיתות כדי לשפר את תחושת המוכנות. אל מול אלה, ניתן לציין לחיוב את השיעור הגבוה יחסית של הכללת הנושא "הוראה בכיתה הטרוגנית" ושיעור המורים שדיווחו על מוכנות בנושא בישראל, ביחס לממוצע מדינות ה-OECD. לאור השונות הרבה בין תלמידים בישראל, ברמת ההישגים הלימודיים כמו גם במאפייני הרקע של התלמידים, לנושא זה מרכזיות וחשיבות רבה, ונכון שהוא יקבל דגש ומקום משמעותי בתהליכי ההכשרה של מורים. נוסף על כך, ניתן לציין לחיוב את המוכנות הגבוהה של מורים לתוכן של המקצוע, ובפרט בקרב אלו שהנושא נכלל בהכשרתם.

מבט-על: קשר בין נושאים שנכללו בהכשרת מורים לתחושת חוללות עצמית בנושא

במחקר טאליס ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין התכנים והנושאים בהכשרת המורים (משתנה מסביר/בלתי תלוי) לבין מדדי איכות הוראה כמו תחושת המסוגלות באותם תכנים ומידת יישומם בכיתה (משתנים מוסברים/תלויים), תוך בקרה על מאפייני רקע של מורים (כגון: מגדר, ותק בהוראה). בישראל נמצאו קשרים חיוביים בכל המקרים שנבחנו. כך, מורים שבהכשרתם נכלל נושא "התנהגות תלמידים וניהול כיתה" נטו לחוש מסוגלים ויעילים יותר ביכולתם לנהל כיתה; מורים שבהכשרתם נכלל הנושא "שימוש בתקשוב לצורכי הוראה" נטו בתדירות רבה יותר לאפשר לתלמידיהם להשתמש בתקשוב לשם ביצוע פרויקטים או עבודה בכיתה; וכן מורים שבהכשרתם נכלל הנושא "הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית" נטו לדווח על מסוגלות רבה יותר בנוגע להוראה בסביבות אלו, כל זאת בהשוואה למורים שנושאים אלו לא נכללו בהכשרתם הפורמלית. תמונה דומה התקבלה גם במרבית המדינות שהשתתפו במחקר ובממוצע מדינות ה-OECD.